

፲፭ በና

ድግም (ታሪክ) ሰኩናፋሽ ኒ-አናፍሽ-ድ

“ሰኩና” ይና ውረኒ ግን፡ አዋክ ሽባስትኩን?

ሰኩና ደገጊዲ አካናደትዲ ከውዲር ድግምካ አውሰና ግን?

1.1 ቱሲሰና

ሽማግለ ቀምሰና ሻትክ ጊዮርጊስቀኅር ፈርሐንዱ ናቆምስዲ ከ-ድረኒ 1962-2012 አ.ዲ.ጫ. ወክትሊ እስተውሊ ጨግሰትኖ፡ “50 ደሀብ አመራ” ወሪ ኢየሱስ በዓል እሊድኖ ና የመምነድ ሳበኩንሎም። አን ከተቢያ ወንቀርሳ ወዳድካ “ሰኩና ይና ውረኒ ግን? እን ኒል መንደርተውድ እምነትዲ ድግምዲካ አውሰና ግን” ያኩ ግን። አን ከተቦ ህምበው ኮዶ “ሰኩና” ያኩድ ጃብ በደሮ ላካካንድ ወሪ አዳምድ ወሪ ቅረንድ አዋክ ሱቸ እውሰታኩን፡ ውሪኩ፡ አውን ያኩድ ተርሲያ ግን። ኒድምብካ ብሊና ደገጊር ሱቸዲ ናውረናዲ ተብድሰሮ ዋነትሎም ሀደገኩን። ደንጎቢልካ “ሰኩና”ዲ ኒደገጊር ሱቸዲትል ደከሙን።

1.2 ሱቸ አዋክ ፋኩን (Onomastics)

እና “ሰኩና” ይና ውረኒ ግን? አዋክካ እና አካናት ነን “ሰኩናኩ ብራ” ይሰቱ ሽባስትኩን? ያኩ ወንቀሪል ቱኒ ጃብ “ናኩርክ እዳናኩድ ደለይድኖክር ሚመይኖክር ህምበውና ወዳድ ህምበኩ። ኒንካ ሱባ አካኑኩ፡ ጀሀቱኩ፡ ማላኩ፡ አዳምሩኩ፡ ወሪ ቅረኑኩ አዋክ ፊኩን፡ ውረኒካ ሓበራኩን” ያኩድ ገለ እነሐን። ውረዳ ሱቸ እንቲ አውኒ አክረት ሓበረኩ፡ ሱቸ አውወካ አውረው ግን፡ ውሪኩ፡ አውዲ ኒሰና ኮዶ እና ሱቸ ኒን እውሰቱ እን መናበረት ሱቸ አውወዳኩ ውራ ተኩ እርግኩን? ወሪ ውራ ተኪሮሎም ተምነተናኩን? የው ወንቀራ እንተረኩ። ንድ ሰበትድ አካ ሱቸክ አዳሚንደኩራ መናበረትዲ ድግምዲትል አካን በሀርኩት ሻኩ። ሱቸሊ ተብድና፡ ምህረር ደርብድ አኖማስቲክስ (Onomastics) ይሰተኩ። ካዋ ሱቸሊ ተብድናካ፡ አንትሮፖኖሚ (Anthroponomy) ግን። ገቢለት ወሪ እዳናኩድ ብሔርሲ (ቆምየትሲ) ተብድና ኮዶ፡ ኤትኖሚ (Ethnomy) ይሰተኩ። አካናትሲ (ደገጊ፡ አካናት፡ ካሸት፡ ወረባ፡ ጊራ) ተብድኒ ምህሮ ይከ፡ ቶፖኖሚ (Toponymy) የነኩሉ። እማ ገድም እን ይድ እውሰቶ ህምባኩ፡ ወዳድ “አካናታ ሱቸ አዋክ ፊኩን? ያኩ ቶፖኖሚ አክኒዲን፡ “ሰኩና ውረኒ ግን” ይናክር ኒል ቱወኩ። ቶፖኖሚ (Toponymy) መሀርሰው አከን ሱቸ ሽጉ እርገን ሰኪ ደርብድ እንተረት ድዊን ህምበኩ፡ ነንካ እና ተለየው ግን።

➤ሱቸ አካኑኩ፡ ጋበልድ እንተረኩ (Language Source)

➤ሱቸ አካኑኩ፡ ድግምድ ዲወኩ ግን (Oral tradition)

➤ሱቸ አካኑኩ፡ እን አካን ሓለትዲ ውራ ተከት ቋሊሲልድ እንተረኩ (Geography) ነሰ ድርባያ ደርብድ ቋልኖ ግን።

1.2.1 ሱቸ አካኑኩ፡ እን ከው እማና ኒል መንደርቱ ሰሻው ጋቡኑ እርግና ጋበልድ እንተሮ ገረሰኩ። ወሪ ናን መንደርተው ወንቀርግኒ ኒል ዋኑ ሽኽኩሉ። አካናታ ሱቸ ላጋበልድ እንተው አካን፡ ህምቡንትክ፡ ከበሺል አካናትዲ ደገጊዲ ገሪው ጋብ ብሊንድ ሽባስተው ዋነት ደለይድነኩን። ንኪ እና አካናት ነል መንደርተው ደአም ብሊን ጋበው አክኒ፡ ደሽክሊ ግን። እማ እና ደገጊ ነን ውሪኩ ናሰቸቸካሽ ብሊንድ ኒል መንደርተውካ ደሽክሊ ጋበው አክንኩን ይነን፡ ሰኪ ዋንሳ ህምበኩ። ሰልፍ፡ እና አካናት ነል መንደርቱ ሰሻው ብሊን ጋበው ፍድና ደገጊ ግን፡ ናንካ ሱቸ ደግሩኩኳ ብሊና፡ ኒል መንደርተው ደሽክሊ አክኑኩ ወሪ ደሽክሊ ቋልኖሎም እን ብሊን ድዱ ፈሩኩ ያኩ ቋላ ግን። ሊሻር፡ ዋንሳ ኮዶ ህምበኩ፡ ኒንካ እና አካናት ነድ ደኩና ብሊን ሰባቸ ፍዱት ሰሻኩ ደአም ኒል ሰከንግኒ ባርኖ እና ናን መንደርተና አካንሊ እንትነኩ፡ ናደምቢ እንተውካ አካናታ ሱቸቸሊ በደልግኒ ሽኽኩሎም እንኩኑኩ ያኩ ቋላ ግን። ሲኮር ዋንሳክር ህምበኩ፡ ኒንካ እና አካናት እንደል እማነንሱክ መንደቱ ሰሻውር ህምበውር ናእኪርሰና ብሊን አኩኑ፡ አርእስተጋ ደርብድ ናብሊናርሲ ድሂሰኖ እናሐን አሪ ጋብ ጋበነኩ ያኩ ግን። እና ሰኪ ዋንሳ እኪሪርሊ ቱወው ግንግራ እኪሪርልድ ፋው አክላ። ደአም እን አካናታ ሰባቸ ውሪኩ ብሊንድ፡ እን ከዋ ንኪ ደሽክሊ ጋበናኩን ያኩ ታሪክሊ ቱወ ተብድሰሮ ዋነትሉ ካያ ሓበረኩን። በጋ እን አካናት ደሽክልያ ብሪል ወሪ ብጅካክ ደሽክሊ መንደርተውሎም ንኪ አክራሲክ ብሊና ጋብድ ወሪ ቆላትድ ሽባስተው አን አርአው እና ተለይው ግን። ህምቡ፡ ሰረጀቃ፡ ድባርዋ፡ ድግድግ፡ ሓልሓለ፡ ትልቁሲኩ፡ ሽንዳዋ፡ ጀገርታብ፡ ባርገለ፡ ፍርኩቱ (ፈርግኩቱ)፡

ግድግዳ ክራኩ፣ አብረሽቄር፣ ብራያ፣ ዋስደምባ፣ ጀረትዋ፣ ወኪ-ደባ ... አራውር ከብተውር ገራው ዋነት ደለይደኩን።

1.2.2 ድግምድ ደኮ ዲወው አካናታ ስቸ፣ ናውሪና ወሪ ናጋብ ካያ አክጊ እን አካንሊ ገለ ጋርብሀር ሓሰለት፣ ወሪ እንሸክ፣ ፈርሓት፣ ድዳ፣ ጉኣሳኩ ጋር፣ ወሪ ይክ አሪ ድግም እስተኩሉ አክን፣ ኒት ሓበራኩ ሱቸ ፋኩሉ። ህምቡንትክ ደንብን ቋልኖሎም ግን ግራ፣ ሓሊብጅሉ፣ ያና የው ስባጃ ኒሰኔልድ ፈው ግን።

1.2.3 ጀግራፍ ደርብድ እንተራኩ ሱቸ አካኑኩ (Geographic name)፣ ኒንክር እን አካን ውራ ተካኩን፣ ካን ክርጃ ጊት ወረፍ ህምቡሙሉ እማ እለሉ፣ ዋኒን ሻኩማ ሻክላ የውልድ ጐ እውስታ ሱቸ ግን፣ ደአም አለለደሰና ካያ አክክር ፍሮ ገረሰኩ። እና ሰኳ ደርፍፍ ነን ይክ ሱቸ፣ ስቸ፣ ናትክ እክብሮ ገረሰላ፣ አሪ ደርብድ ፈው ሱቸ፣ ዋነን ይክ መርሓባ ተብደሰኑዲ መመይሰኑዲ ካያ ጀረበው ግን።

1.3 ሱቸ፣ አካናቱ ብሊና ብራል፣ ደገጊ እና አውት “ቱሰሰኔል” ሀደግሰሰና፣ ብሊና ደገጊዲ ወረፍዲ ጊትዲ እና ሰኳ ደርብልድ ሳኩድ ወሪ ናድክድ እንተው አክት አርእተኩ ግን። ደአም ፈጠንዶ ላደገር ሱቸ ጋበልድ እንቱኩ ወሪ ድግምድ ዲወኩ ግን፣ ወሪ ይክ ጀግራፍ ኒኩልድ እንታኩ ግን ይሮ እን እምን ኒውሲ ደለለይድቶ ጀረብረን፣ ገሪ ደሊትሊ ሓምፍልዶክር መመይሮክር ካያ ግን ጀረብዳኩ። ደአም ንጃብ ክቱብል (literature) ዋኒገው አክን ኮዶ ከውሲ ወንቀርዶክር አርእቶ ገረሰረኩ። እን እንቲ ወንቀርደው ኮዶ አርአውር፣ ኒል መንደርተው አክንን ደባኑኩ ግን። ከብተኩዲክ ክቱብል ህምቡ ካያ አክጊ ይስቱ ዲወውልድር- ድግምድ- ህምቡሲ ሻክሮ ዲውና ከሰብደኩግራ ከሰርዳላ። እን ንጃብ ቶፖኖሚ (Toponymy) ደርብድ መሀርስስትገው አካናትሲ በጋ፣ ንጃብ ድግምድ ይስተውሲ (Oral tradition) እን እምንሲ ኒትክ አክንንክር ገለ ክሚሮ ገረሰኩ አክኑዲን፣ አንክር ኒልድ ግን አን ጓኩ። ንድ ሰበትድ እዳናኩድ ናውክ ገፍገፍድ ሳኩክ ይናግርሰድ ደገጊ ብሊኒውሲ ተብድኒል ተፋኑየኩን። አካኩሰክር ደገጊ አክን ኤርትራል አረርሰው ናውክ ወሪ ታንታርዋ፣ ገጠር ወረፍ ጊት ነንክ ተብስትራሲክ ጨበርኒልድ እና ይናናተል ህምቡልድ ተርሰና ግን። ንኪ ከደምሰገን እማ አውን? ንድ ሰበትድ እንትን ሀበደና ቅረንዲ አካንዲ ሓሰትዲትል ዋነትዱ ናንትልድ ብርፍ ይንን የኩን። እማ ገድም፣ ናውክ ከቲግሰና ብሊና ብራል ህምቡ ሱቸ፣ ደገጊና እና ተለው ተብድና ጀረበው ግን። ናውሪና አርእስተውሰካ እክብኖ እማ እንተረውሊ ደኩሰና፣

አርእስትገውሰካ ፈጠኖ አለለይኖ ተብድኖ ህምቡኩና።

እዳናኩድ ብሊና አካናትሲ ቋልነን እና ተለየው ግን።

ሰኩናኩብራ፣ ደማትኩብ፣ ሰለባ፣ በረኻ፣ አሸራ፣ ግላሰዲ ኒሸላይልዲ፣ ደካ-ሓልሓል፣ በጉ ኒእዳናኩድ፣

ሓበንመንተል፣ ዲላበርዕዲ ኒሸላይልዲ፣ መጋሪሕዲ ከረንዲ።።።

ነን ኮዶ ደገጊ ናል ህምቡሲ ሳኩሳኩድ ሺብና ድኳ ጀረብዳኩ አክን፣ እና ንክር ይክቱብል ዕ ባብድ እን ጀህት ጀህትድ ህምቡሲ ናስቸ፣ሲ ካያ ሀደግሮ ደኩና ኪደኩ፣ ናግርግርገድካ

ተብስትሮ ግን ወሪ ተብስትሮ ሻኩ የንታ ግን። ከረንልድ ዲላበርዕድ አክራሲክ ህምባ ደገጊ

ሓሸላ - ወሰንሰረኩ - ቀኒዕ - ደርመሽ - ድጊ - ሃገር - ጥላለ (ጽላለ) - ሸሸረማ - ሸዕብ

- ጭንድቅ ባምቢ - ፋፍዳ - ሓሚመንተል - ደርቆ - ሲኻ - ሻርኪ - ገጂላ - ዓዲ ንፋስ

- ሕንጉሊኩ - ጀርተም ሻውሽ - ዓደፋ - ጉባ ለገድረ - ጉባ ራኪ - ኮዲ - መልበዶ - ይግፃር - ኤደን - ጉሽ

ከረንልድ በረካ ተለየት ህምባ ደገጊ በጉ- አሸራ - ግላሰ - እንጨናቅ - ሸቆሎቲ - ሳብር ሰግ - ዓደርደ- ሓጋዝ

መጋሪሕዲ ከረንዲ ጀንገረንዲ ደክዲ =ከከሽልላኹ - ለበዳ - ሸናራ - ትትሪ - ሓልሓል - ዓንሰባ

1.4 “ሰኩና” ያኩ ሱቸ አዋከሽ እንትኩን? ከውዲ ሱቸ ደገጊናዲ አካናቱዲካኻ

አወያኩድ ድምስታክኹን ድግም ሰኩናኩሲ ቋልኩድ ይስቱ ዲወኹ ድግም (Oral tradition) እና ተለያኩ ግን።

ጃቢትዮ መደትሊ፣ ላ ግርግ ቅዳኩ (ሓዳ ይስታኹ) ዳበሮኸር ገኖክር ሰኝኩ ኒሑማትልድ ለኝ

ቀኒራቀር እርግንኩሉ ይስተኩ። ኒቅድንትላ ኒ ጀክግራል ከፍዮ መቅሪሕና አክንን፣ እና ለኝ ኒቀኑር ካያ ግን ሃበው ባረው ሰኝው። ላ ግርጋካኻ

እን ቀኒራቀር ኒውሲ ሸኝ “ቀኒራቀር አን በስ ንኪ ገለ ላ ወራት ጂጃስትየኩም ጀረበኩን እማ

እንደ ጠፍሕድኖ ከፍ ያ ይኹሎም ይስተኩ። ናውክ “አጀና አበ ዋስክኩንካ ጋቢ” ይንኩሉ።

ኒኻ “ቀራቆረ አን በስ እና አንቂ ፍላንድቀኒዲ ነበኪ ቋልስቶለ ህምቡ እማ ንርከወል ፈረለ”

ይኹሎም። ናዋ “ውራ ይራኹን አበ ንኪ ኩቅድንትልኻ አዋሃብረ ዓንቂ ግናዬ ክካኸንቲቶ

ገረሰራኹን? እማ ሀርከክራኹን?” ይንኩሉ። ኒኻ “ኢፋልክም ቀኒራቀር ይሸንሀትሲ ካያ

መልእደለ እና አንቂ ንሂትልድ ሰኝ ቀኒራቀር ቋልስተክሉ እንኩኑኹ” ይኹሎም የነኩ፣ ናዋ

“እማ ገድም ኩሸንሀት ኒን አከኮ ደምቢ ይናዲ ፈርኖ ወንቀርነሰማ ቋልስግኒን፣ ንርከው

የነውሰከኻ ገድም ዋስናለ” ይኖ ንርከወል ፈርኑኹ

የነበሩት ኒግድ ለደኖ ይኖ ገርከውል ፈርዖካካ
 “ይን እና እንተቀረት ጀረብናክከር ግን”
 ይኑኹሎም። እን አንቂር ከውካ “እማ
 አውሲግን እንትን ጀረብናኩላ” ይንኹሎም።
 እን ቀራቀሮካ “ይና-እክርድ” ይኖ
 ዋንሰንኹሎም። እን አንቂር ከውካ “ይን ገድም
 እንተልድ ላኹድ ወሪ እንታ እቁርድ ወሪ ኮዶ
 ይኸ አራው ግናቲትልድ ላኹድ ተከናግራ
 እንታእክርድ ኒቅድንትል ተከለና” ይኑ ግጅኖ
 ከውኪን፤ “እማ ገድም እንታ-እክርድ ይና ናሽ
 ጀረብ ይነል አክራሲክ ጉራቡኹለ፤ ይነት ሳዶ፤
 ይን ይኸ እንታ ናሽክር እንታ እክርሰስር
 ትክሰን ጀረብክንሉ እማ ገእይርንተት”
 ይኑኹሎም ይስተኩ። እን ቀራቀሮካ ወንተርኖ
 “አበ ገእይርንኩት” ይንኹና እማ ገውርሰኖ
 እንትንኹን ይንኹሉ። ናሃበካ እን ግርዋ
 ኒቅድንትል አንቂራ ግናዪት ከካንተ ከካንተ
 ቀራቀሮ እክራኹላ የነኩ። ንድ እንደረድ ኒ
 ሸንሀትሰና እን ግርዋ ኒቀራሲ ላኹሰካ ተሰፋኤን
 ግን እማ፤ ተሰኤን ሸካኹሉ፤ እን ሊክርሲካ
 ይላውዲ ይሸንገብዲት ላት ሓባረኹ ግን እማ
 “ዐቕባኤን” ዮ ሸካኹሉ። እን ሲክርሲካ
 ይናደራ ይገረትሊ በሪሀ ቋሊሳኹላ ግን ዮ
 “ብርሃኑ” ሸካኹሉ ይስተኩ። ሸበረትልድ ለኃ
 እና ደምበረትልዳ ሰጧ እክራኹ። ደአም ናን
 አክታሲክ ሀደግኖ ሀምብናኹ ድግምሊ “ሰኩና”
 ያኹ አዋኸ ትዋኹን ያኹ ወንቀረስ ንቅብ
 ዋንሰኖ እልኒ።

ደግሞሱ ዲውኹድኖ (Oral tradition) እን
 አንቂ ግናዪ ደምበረድ እን ግርዋ ድክራል
 ከካንሰሪ ሰጧ ቀራቀሮ እክርደሪ ከው ወሪ
 አሰል “ሰኩን” ይስተው ዓንሰባዲ ሓዲሽ ዓ
 ዲዲ ብሪ ይላር ገብገባ መንደርቱ ሰኸውር
 ሀምበውር ግን። ንድ ሰበትዳ፤ እን አንቂ
 ደምበረራሲ እን ሔመርቀራልድ ፈረግኖ/ሲዲነ
 ሸካድኖር መታን “ሰኩናኮቀራ” ይስተኖ
 ሸካስትድኖ ተርይኑኹ ይስተኩ። ኒን
 በሀሊንልድ ዋስኑ ሰካኖኹዲ ንኪ አክራሲ
 ድሪስታኹዲ ድግም ግን። አዊ ዓደድ እምን
 ግን ወሪ ይኸ እና ድግም ንድ ንካካ አሪኹ
 ሀምበኩማ ያኹ ወንቀረስ ናንሲ ዋንሰኖ ገረሰሊ።
 ደአም ኒን ኒውክትዲክ ተብድሶክ ፈጠንሶክ
 አርእስትራሲክ (Oral tradition) ሲኸ - ሊኸልድ
 አከገንክር እን “ሰኩና” ውራ ይና ግን ያኩ
 ወንቀረስ ናንሲ ገንዕደኩና። ነስ ዩ ደአም ለኃ
 እምን እምንድክ ተዓየበው ጋራት ሀምበኩሉ።
 በደሮ እና ድግም ንድ እንደረድ ወሪ ከሰታኹ
 ወሪ በንሳኹ ወሪ ሳኹሳኹ ዋንተን፤ መርሓባ ካበለ
 የኩን። ሊኸር ጋር ኮዶ፤ እን ንኪ “ሰኩናኮ
 ብሪ” ይስቶ ሸካስታ አካናትሊ ከው
 እማንንትልድ ሰላምዲ ዳሕነዲ ሕሳንዲሲ ላት
 ለሓምኖ መንደርቱ ናዋንትድ “ሰኩና” ናንሲ

አከን ሱቸሰና ወሪ “እክርሰኩው” ሺሲሰና አክገት
 ንሂ አርእትኖለ ጀረበኩን። ንድ ሰበትድ፤ እን
 ይስቱ ዲውሲ ሻከና እን ናትክደውሰካ
 ለገድናዲ ዳበርደነዲ፤ ናንዲ ወክትል ፈረገውሲካ
 መመይነዲ ኮከይናዲ ግን ጀረብዳኹ። በጋ
 ምሀሮር ደርብድ ተብድሶ ጠፍሖ እንትራሲክ
 “ሰኩና” ይናዲ እን ሰኩንትል ቱው ደገረር
 ሰቸቸዲት እናሓን ይግርሰነክ ተርሰ ሀምበኩን።
 ኒን ናድክድ ተር ግራ ደንገባ ወሪ ክድመት
 ታምም አክሮ ገረሰገትር አርእሲሶ አንከሰኩን።

1.5 ሱቸቹ “ሰኩናኮ” ደገረ አውን ናው፤
 ውራካ ዋሲሳኹን?
 ናውክ አርእነው አከንክር እን ወንቀራ ይድ
 እውሰታኩሲላ ዋንሰኒ መታን፤ ሰልፍ ሰኩናኮ-
 ብሪል አረርሰው ደገረ አውን ናው ያኹድ
 ተርሲዎ ግንቶ ናዋ እና ተለዩው ግን።

> ሰኩናኮ ደገረ ዓንሰበትልድ ብርክሰኒል
 ተለዩት ሀምበው

ፈሪሔን - ፈለዳርብ - አጀርብ - ሓንጎል -
 ሳንቃ - ኮከን - መሻ ሸባሕ - በርደግ -
 በሰክዲራ - ሓሊብጅሉ - ፍሶራኩ - ደንጉሪ
 ጅባ (አልሚኩ) - ጫብላይ - ገራርብ
 (ከረመና) - መሻ ዓይግ - ሳቲፍ

> ሰኩናኮ ብሪ ደገረ ዓንሰበትልድ
 መጋሪሕዲ ከረንዲትል ተለዩው

ገብሲ - ያና - ሸምሊኹ - አበድረራ -
 አቢይትጋካ - ደዓሪ ዓ ከከልላኹ (መጋሪሕ) -
 ሓሸልድኩ - ታንታርዋ ! አሸቶሎ

> ሰኩና በረከሩኹ። እና ደገረ ነት
 ሀምበውልድ “ፍርድጊት” (በጉ) አከገትከ፤
 ዩኑ ዋሰውግራ ደለይደው ሻከሊ እማ
 ንደምበሲ ተብድሰሮ ካዶ አልብዲሶ
 ደኩኩን።

❖ ፈርሔን፡- ድግምድ ይስቱ “ፈርሔን”
 ያኹ አከን፤ ሱቸ “ፈርሓት”፤ ፈርሕና
 ያኹልድ እንታኩ ግን። ነስ ከው
 ጂካስቱኑ ዋሰው ግን ኮዶ ፍላን
 ይኸለክር ዪያ ገረሰሊ። እና ድግ ኒን
 ይኸ አውንትልድ ተርዮ “ፈርሔን”
 ይስተኹን አርእናኹ ሻኹ። ደአም ላኹ
 አርእናኹ ሀምበኩ፤ ኒንካ እን 1851
 አ.ደ.ጫ ካቶሊክ ምስዮን ባጽዕ
 እርገውልድ ለኃ ቀሺራ አባ ሳፔቶዲ
 አባ ዮሐንስ ስተለዲ ይስተው “ፈርሔን”
 ይስታኹ ድገትል እንትነት አክትበትሊ
 ሓበርሶ ሀምበኩ። ናው በደሮ፤ ማንኸ-
 ብሪልድ ፈርሔን አክራሲክ ፈሩኑ ሸካይ
 ዑቁባጊዮርጊሰኹራ ይስታኩ ድገር
 ገኸኹል አተይድኖ ዋንተሎም ድውሰቲን
 እርግኑኹ። እማኒ ዳለትል ገቢለት ሺባ
 “አቋሊም” የናኹ ሰከኩ፤ ኒበትርካ እን

ድግትል እስታ ወራታትሲ፤ አሪ ገባይልዲ እስታ ጂቫስር አተይላቸዲ ሰገላቸዲ ግን። ሸካይኻ እንሰካ ፈርሐንዲ “አቋሲም” እርጉቸ፤ ንድ ሰበትዳ እን ሊኝ አቅሸት ኒመስከብል እንትነትር፤ ኒኻ ጋሺቶ ዲወ ኒኸራ “በርቕ” ከለብረትሎምር ሸፍሸፍሶ ሀምበኩ (ሳፔቶ 1858፤ 95)። እና ድግም ኒን ሓበራቹና ዋነን፤ ፈርሐን 1851ር ጃብ ድግ ሰባት ግን። ኒን ካያ አኸጊ እን ወክት እንዲል ካያ እና ድግ ኒል 112 አዳም ጠመቅሰኖ ካተሊክል ተነትር እዳናኩድ ገሞ ሀምበኩ።

❖ ፈለዳርብ፡- እና ድግር ሱቸ ታሪኽ (ድግም)ልድ እንታኩ ግን። “ፈለዳ” ይና “ፈላሲራ” ይና ግን። “አርብኸ” አዳም ኒል ደብተ ሀምባ አካን ግን። ለገርክ ላት “ፈለዳ-አርብ” አከኩ፤ ድርሻ ያኩደካ “ፈለዳርብ” ይስተኩ። አውንኸር አውኒኸር “ፈለዳርብ” ዮ ሽቫኩንሉ ያኸ ወንቀረሰ ዋንሳቸ፤ ንጃብ ደለይድናቸ ሻኪኒ ከቱብልር አርሶ እላ። ኒድግምኸ እና ተለያቸ ግን። ላ “ፈለዳ” ወሪ ደርብድ ደኩ አኸን ወሪ ኒል መንደርቱ ሰባ ከንዶ ገድም፤ ክሮሰና እና አካን ኒል ደብተኩ። ኒ-አርብ ኮዶ እን ድግቀህ ፈረገናቸዲ አለለየናቸዲ ግን ዲወቹድሎም። ናን ፈለዳርብ ሓዲሰድ ከው ገሪው አተይሮሉ ተርሰዮሰናኸ እን አርብሲ ኒሰኝ አካንልድ ጉድኖ እና ክስታን አርፍፍ አካንሊ በደልኑቸሉ። እና ድግም ኒሰ ኮዶ ይናኸር ተሰፉ በኪትቸራ 1995 ኒኦቲሪሰኮ ልጃል ሸጊሶ “ኩግይብግና ይቸራ እና ድግም ኒሰ ከቱብል ገምድቶ” ዮ ተፋነዮለ ሰባኩ። እን ፈለዳ አውኒ ይስተት አርእኒ፤ ደአም ንጃብ ጨረይጊ ሀምባ ድግምድ ከው ላው ጃር ሺዋንዲ ጃር-ደርብዲት ባርኖ “ግወሊዲ” መዓብዲትል ካያ ኩኖ ሰባውሲ “ከትደነኩ” ዮሰና ዋስግኒንሉ ይኖ ግን ናው ኩናቸሉ ይስተኩ። ደአም ኒንኸር ትክሰ መመይናዲ ተብድናዲ ጀረባቸ ግን።

❖ ኮከን፡- ሸልያ ጋብድ “ኮከን” ይና አካን ሰጂ ገፍድ ጊትዲ አጉርዓትዲሲ ከረፍሶ ሀምባቸ ይና ግን። እና አካን ኒንኸር ጊትዲ አጉርዓትዲሲ ከረፍሶ ሀምባቸ ግን። ኮከንትል 1964 አክራሲክ ድግ ሰባኩ፤ ደአም 1964ሲ ሓጋይሊ፤ እን ድግትል ለኸ ፊቹሉ እማ ለኝ አመረሰ ፈለዳርብ ነከሰኩ። ናንኸ ኮዶ ኮከንትል

ሸቅ ናጪውዲ ኒል ሸቀው ላቹ ላቹ አረርሰግንን፤ ብጅኻሲክ ከው ኒው ፈለዳርብ ግን ናው ሰከኖ ሀምበናቸ።

❖ አጀርብብ፡- እና ድግ ንድ ሱቸ “ጀርብብና” ያቹ ብሊና ጋብልድ እንታኩ ተከኩ። ጂጊል ዋሰውሰና አከንኸ ኒውሪና እና ተለያቸና ግን። አጀርብብ ማላ ብረዲ አርዲ ሻንከዲ፤ ካና ብረዲ ይሰቱ ሰባኩ፤ ኮዶ ላ-አካንሊ አኸጊ እን ከው ላቹክ ኒፈርፈራዕድ አካን ሺባ ቀሻዊ ግናቲትሊ መንደርቱ ሰባኩ። ኒሰናኸር 1984 አክራሲክ እንትራቸዲክ ኒአቕሩ ፋትያን፤ ኒካን ድባዕ፤ ኒሻንካ ኩምራድሰና ሰባኩ። ንድ ሰበትዳ ማላ-ምቃቕናርዲ ጐደናዲሲ እንከልሳቸዲ ሳቹሳቸዲ እርግነዲን፤ “አቀህዲ ሸብዲ ሰነዲ ኒል ጀርብብሰኩ” ይድኖ ይኖ “አጀርብብ” ይሰቱኩ። ማሰ ሸንገለውዲ (መንደሊታት) ኮዶ እማና ድግትልድ ድግ ፈርኖ ካላ ቀህሰና “ዋሳ ዋሳ ዋሳ” ኪሰሪኸ ዋሲሰንተት ኪሰሪኸ ቋሊሰንተት ይኖ አወጃኑ ሰባኩ። ና-አዋጅልኸ (ናውክ ድኳ አከግንንኸር) ሕበሪ “ጸሎት ጀረባኳ ፈርሐን፤ ጎልያ ጀረባኳ በስክዲራ፤ ጂኝ ጀረባኳ መሻ፤ ሸብዲ ሰነዲ ጀረባኳ አጀርብብ ...” ዩኑ ሰባኩ። ኒን ደአም ላኸከ ኒድግት ሳቢሮ አኸጊ፤ ካላ እሲገውሲኸ ጀኪድኖ፤ ካላ አውሰሊሎምኸ ሓሸምድድኖ ይኖ ግን ግራ እን አሪ ደገጊትር ላቹክ ኒዓቅምሰና ተባብ ሻውዲ አረሰዲ ሰባኩ። 1967 ደምቢ አጀርብብ ላ-አካንሊ በክስታንዲ ምስግዲ ገበርኖ፤ ድግ ተከልኑኩ።

❖ በስክዲራ፡- በስክዲራ ያቹ ሱቸ፤ “በስክ” ዲ “ዲራ” ዲ ያቹልድ እንታኩ ግን። እና ድግ ኒን እማና ዲት ገሪው ሰባኩሉ። ናልድ ናን አክራሲክ ለኝ ዲት እን “ሕዳር” ዮና አካንሊ ሀምበኩ። በስክር ብጅኸድ በኩሎሉ ሰባኩ። አኸኩክ አከን በስክ ጥልያን ዳለትድማ ተከልሰኩንሉ እማ ኒጃብ ገሪቹ ደለይድናኸ ሻኪኒ። እና ድግ ኒን እማና “ገበይለቡ” ይሰታ አካን ፈለዳርብልድ ቤትሀመም ወረባ አኸራሲ ሀምባ አካልኒ ሓደሮ ሰባትር ሀደግሰኩ፤ ኒደምቢኸ “ሕዳር” ዮናቸል በደሉኩ። ደምብን ኮዶ “ሕዳር” ሻግኸር እሰሰና “ደርብ” አኮ ዳድ በጀኸሰና እና ናን ሀምባ አካንሊ በደሉኩ። በስክዲሪው ይኸ “ገበይለቡ”ዲ “ሕዳር”ዲትል ኪድሻ ዓቸራ እንጋቹ ሻኪኒ። ናበልሻኸ ገዓራርብዲ ደንጉራ

ጅባዲትል ግን ናከረመና (ገርገር አስቶ ደምቢ)። እና ደግ ገድ ሱቸ ከቱብል እን ፈርሐንድ፡ሰና አርሶ እላ ገዳብክ። ደአም እን ደግ “ገበይለቡ” ዋኑ እና እማና “ፈርሐንዱ” አንቀይል ደገምኑ ግጅነው ለኃ ምስዮንቀኅር 1851 እንትነሰና፤ ፈርሐን ሰኪ ካራ እርግኖ ደምቢ፤ “ገበይለቡ” ፈርኖ ጃር ገሽቅ አክነት እማ ካቶሊክ ደርብድ ጠመቅድድኖሎም ገረሰነት ጂሊስቲኒቱሎም፤ ገበይለቡና ደአም እማና ሰኪ አመሪ ጃብ (1849) ወራሪራ ውቤ የኖቱ ከውሲ በቀይዶ ሰኪነዲን፤ ለኃ ደርብድ ጠመቅሰነስ ጉሽነት ከታባ ሳፔቶ ደገመኩ። ሰልፍ “ውቤር” ተውሪሕ ተኪቱሎም፤ ውረድ “ውቤ” በጉሰዲ በረካዲ ሰምገርዲት ወረርዶ ጀርባክ ሺባክ ኤሮጲቀኅርልድ መናዳቅዲ ሰላሕዲ ሺዉ ሰኪቱ፤ አሮሰናክ ከውሲ ወረሩ እርጉቹ እን 1849ል “ሓሊብጅለ-ጥትል” ሃበሰና። ገድ ሰበትድ ገበይለቡና እን ለኃ ምስዮንቀኅርሲ ጉኢትኑቱሎም። ሊኸር፤ ገበይለቡትል እንትኖሰና ላ ሸክ እስልምና ሰበካቱ ዲዊቱሎም፤ ኒክ እን አሪ ገባይል ሓባብዲ ጣቂርዲርሰና “አስልምደንን እን ክራው ምስሩ ከበጃልድ እንተረው ወረረኒኩም፤ ኒዳግ ኮዶ እስልምናዲ ግን ጃር ደርብ” ዮ ሰበካሎም እርጉቹ የኩ ሳፔቶ። ገድ ሰበትዳ ገበይለቡና (በስክዲሪው) እንሲንትታ ጠመቅሰነ፤ ደአም እን ለኃ ምስዮንቀኅርሲ ናና መጋሪሕ ደኪ ከው ቅሰውዲ መርሐት ብሊነውዲ ኒል ህምበነኩ፤ ናው ጠመቅሰነንኸር ናው ዋሰንንክርኩም ይን አዊል ፈርግኒንኩም “እንታ ውንትሪል ጠመቅሰና” ይነት ኮዶ ሳፔቶ ሀደገኩ። በስክዲሪው ፈርሐንዲውድ ደምቢ ከትለክነት ናበልጃ እንሰከር ወክትሊ አስልምነት ደገምሰኩ። ደአም ኒን አኩ ገሪው ገበይለቡና አስልመንንኸር ድኪ እን ብሊና ደርብድ እስቱ ሰኪው ጃር ደርብሲ ቋሊሰውሲ ክስታና አድዋዓትሲ 1967 አክራሲ ባርኖ ሰኪ። ህምቡ አቡነ ሺካርዲ ዳለትሊ (1870-1885) ላ ግርዋ ቅዳኩ በስክዲሪቱ አቡነ ሺካርዲ ስብከትሲ እንክልነዲን ኒ ፈራዕሊ ሸንቶ “አቡነ ቢካር ይዲ ይፈራዕዲክ አስልምንኩን፤ ደአም እንቲ ግርዋ ጃሩኩ ተክረኩ እማ እንትሮ ይፈራዕሲ ገውሪሰ” ይኹሉ ይሰተኩ። አቡነ ሺካርዲክ እን ኒሸንህትሰና እንቶ ገውርኩሉ ይሰተኩ

ድግምድ። እን ግርዋክ “በእምነት” ይሰተኩ። በስክዲሪል 1962 ምህሮ በስቱቱ፤ 1966ክ ከልወት እርጉቹ በእምነትኮ ፈራዕሊ። 1970 ጦር ከውሲ ኒል ድሂሰና ምስግድኸር ኒል 1966/67 ከደምሳቱ ግን፤ ሸክ መሓመድ ዓ ብደልቃድርዲ መርሕነድ።
❖ ፍሶሩቱ፤ ብሊንድ “ፈሰይና” ይና ስክስ ቀረረጭና፤ ደንቀልቀለስ ሺር-ሺር ያኩድ ገመርሰና እስረ በንና ዋሲሰኩ። ደንብንክ ማደይሶ ከደን ካሪል ኢድራሲክ ወስተኩ ወሪ ጠል የኩ። ኢዶሰናክ ግንግናዲትል በንሰ “ፍሶ” አክኩ። “ፍሶሩኩ” ያኩ ድግር ሱቸ በጋ “ፍሶር” አካንቶ “ፍሶ” አረርሳቱሉ ይና ግን። አውንኸር አውረውኸር ግን እና ሱቸ ኒሰ ፍደው ገዳብ ደለይድኖቹ ሻክኒ። ፍሶሩኩ ደአም ድግርሰና ተክልሰንትልድ ፈርሐንዲ ደምቢ 1940ታትል ቤተ-መቅደስ ሰኪኩሉ። ሰኩናኮ ብሪል አክሮ ጂዳስትሩ “ኩሉቲ ደግ” ይረንኸር ፍሶሩቱሲ ግን ኒ ዋሲሳቱ።
❖ ሓንጉል፤ ሓንጉል ደግ ግናይ መሓባር ወረብዲ ሺታመዲር ነበክል ቁምል አረርሰኩ። እን ሱቸ ብሊንልድ እንታቱ አክሮ ህምበኩሉ፤ ውረድ ብሊንድ “ሓንጉል” ይና ለኃ ዋሲሰኩ። ሰልፍ፤ እን አዳምዲ እንሰሰዲትር፤ ገሮብልድ ወሪ አብዲ ዓንቀርዲትልድ ፋኩ ጥፍ ይስታኩ “ጉንጸ” ግን። ሊኸር፤ አዳምር አርእጃዲ ለቢካዲት ምኽሮ ህምባቱ ሓንጉል “አኹር” ግን። ነልድ እንታቱ ግን ያኩ ሓሳብ ህምበኩሉ። ጋብ ሸልየውድ “ግ” ፊደል “ግ” ግን ገሪ አክራቱ እማ ሸሊሲ አክን “ሓንገል” አክርድ፤ ደአም እን ድግር ሱቸ “ሓንጉል” አክነዲን እና ለኃ ነልድ ላቱ አክሮ ህምበኩሉ፤ ክሰሰንክ እን “አኹር” ይረሪትልድ። ኒላውዲ ኒሸንገብዲ ህምባ አካናትልድ ክብዮ አኹርሰና አወይሲ ቋልስተኩ። ሓንጉልዱ እክ 2011 ደምብክ ብጅክነክ ፈለዳርብል አወገፍድ “ደግ ምራድ” ይኖ ናላውድ ፍድኖ ህምቦና አካንሊ ልጃንትኸር ቤተ-መቅደስር ገበርንዲን ኒል አጥሓ ቅብሊ እክብስድኖ ተርሲን ህምበነኩ።
❖ ሳንቃ፤ ብሊና ጋብድ “ላ ክትሪት” ጉድጉል አረርሰሪሪ ብርዲ ጉንጸ ገርቡዲት ጪረይድሪሪ “ሳንቂ” (Liver) ይሰተኩ። እን ድግር ሰጃር “ሳንቂ” ያኹልድ እንትረሪ አክቶ ገረሰቲ። ውሪቱ፤ አውን፤ አውዲ “ሳንቃ” ፍድኩንገ

ደክም ተብድኖ ጀረባቸው ግን። ሳንቃ አጀርባብዳ መሐባር ወረባዴ ኮከንዲር ነበክል አረርሰቲ። ኒሰልፍ 21 ግንቦት አርበል 1957 ግዕዝ ሺብድ ቤተ-መቅደስ ከደምሶ ገውርሰኙ። ኒንኻ እን ፊኩት ዓ ወንንቲ፤ እርገው ቆሞስ አባ ታርቺሰዮዲ አባ ሚካኤል አስፍሃዲር ጀላብድ ከደምሳቸው ግን። ናንኸር አባ አስገደም ጊላይዲ እናቱ አመንሰኤ ሕመዲ ደግቶርዲ አሪው ኪወሪር ወራትውድ ፈክድ፤ አደራሽዲ (እክቢሰናዳ)፤ ቆሞስድ አካ መረበዓትዲ ገበርሶላ አረርሰኩ።

❖ መሻ ሸባሕዲ መሻ ዓይዳዲ። መሻ ሸባሕ ኮከንዲ ጊራ አብዓንረሰዲር ነበክል አረርሳ ደግ ግን። መሻ ይና ላው ዩኑ “ደኩሲሰና” መራብ ይና ግን ዩኑኩ። “ሸባሕ” ይናኻ “እዳናኩ” ይና ግን። መሻ ሸባሕ አባ ዮሴፍር ዳለትድ (1950-1960) ቤተ-መቅደስ ገበርሰኩሉ። መሻ ዓይዳ፤ መሻ ሸባሕር ሰቄይሲ በርደግትልድ ኒገሽ “ቅብለት” (North) ገፍድ አረርሳቸው ደግ ግን። ወረባ ሸቅድ ሸቅ ኩሪታቸው ሓጋይካ ሸለክዮኩ፤ “ጫብላይ” ዮናኩ ኒድ ደኩ “ዓይጉት” እሱ ሰኚኑዲን “መሻ ዓይዳ” ይሰቱኩ። 1950ታተልድ ተርዮ “ደሲትኩው” ይሰተው እስላም ምህር (ኮልወት) ብድኖ ሰኝነኩ እማ ገሪው እስላም ሰኩናኮውር በጃክር ኒል መሀርሰኑ እርግኑኩ። ደክም እን እስልምና እማና 1850ታተሊ ትም ሰኝኩልድ ገለ ሲረኩ እርግኑዲን፤ እን ብሊና ዓዳትዲ ክስታኑዲ ሰላምድ መንደርትኒል ገለ ጂኃ ጉዶ ሰኝኩ።

❖ በርደግ። እና አካን ኒን “ሕውጭ ይና”፤ “ከርተፍ ይና” ግን ይሰተኩ። እማና 1966 ጃብ ብራ ከረመና ካዶ ሰኝኩ፤ ደንብንኻ ገጉሥ ኃይለሥላሴ ብሊና ብሪዲ መታሕትዲትል ጀብሀት ታሕሪር ሒሊቲትኖሰሉ ደገጊ ግናቲትሲ ላ-አካንሊ እክብስድኖ ቀሰሰነሉም ሊኻና መሻዲ ጫብላይዲ 1968-1970 አክራሲ “በርደግ” አተይኖ እርግኑኩ። ደንብን ሓውዮሰናኻ እና ከላላ አመታት 2000 አመራ አክራሲ ከው ሰኝለሉ። ናን ደክም 2000 ደምብክ ሓዲስድ ቤተ-መቅደስ ተከልሶ ምስግድኸር ገበርሶ ደግ አኩ ህምበኩ። ዓንሰባ ሸክክልድ 3 ኪሜ ካዶ ግን ኒጄርኛ፤ ፈለዳርብ ደርብል።

❖ አበይትጋዢ። “አፋይቲ ጋዢ” ይና ግን። እና አፋይቲ ነን ዳውረትማ፤ ክራውማ ዋኒን ከደኑማ አርእታኩ አኩላ።

❖ ገብሲ። “ዋንሲ”፤ “ወንተሲ”፤ “ገበልዲ” ይና ግን።

❖ አበድረራ። እማና ደግ “ሸቦትኩኩ” ይሰቱ ሰኝኩ፤ ወራቸው አበድረራ ይሰትትኻ ተብድኖ ጀበረኩ።

❖ ሸምሊኩ። ሸምላ ይሰተው ካን ብጅኸድ ዋኒንዲንሉ ወሪ ሰኚኑዲንሉ “ሸምሊኩ” ይሰተኩ። ሊኻር፤ ወራና ኮዶ “ሸምላ” ወሪ “ሸምል” ተባቸው አክጋቸው “ልምላም” ይና ግን። ሸብክር ኩርማ አክገውክ፤ “ሸምል” ይሰተኩ።

❖ ሓሸልድኩኩ። ኒ ሓበራ ዋነሰና “ሓሸልድኩው” ይሰተው ከዋ ደግ ግን፤ ፎርቶ ከረኑኩዲ ጊራ ላልምባዲር ነበክል ህባባኩ ደግ ግን።

❖ ታንታርዋ። ገኪ “ከረን ሰቂኩ” ወሪ “ከረን ጀዲድ” ይሰተኩ ብጅኸነሲክ። “ታንታ” ይና ጉርዕ አካን ክብዶኩ ይና ግን። “እርዋ” ይናኻ ጣፊሕ ይና ግን። ታንታርዋ በጋ ጉርዕ ኒ አወይሲ አካን ጣፊሕ ሻኩ ይና ግን። ደግምድ ገሪው በላይና “አርፍፍ” እና ገኪኻ “ፎርቶ” ይሰታኩ እማናኻ “ጢሉ” ይሰታኩል ሰኝኩ ዮኩ መንዚገገር ዮናኩ በጉስር ደግምሲ ከተቦ ህምባኩ። ደንብን ምስርዲ ቱርኪዲ እንትኖሰናኻ እን አርፍፍሲ ያዕይኑኩሉም ይሰተኩ። ደክም ሰኩናኮል ተሊዮኩ አክት ደግም አርእስታኩ ግን፤ ሰኪ ደርብድ፤

ሀ) ሰልፍ፤ 1866 ሰዩም ብሊንውዲ ማንሸውዲ ቤትጃክዲ ገጉሥ ፈረንሲኩዲ ማድናር እሲን ሰላምድ መንደርትድኖ ይኖ ከተብናኩ ጀዋብል “ሲም ታንታርዋኩ” ይሰታኩ “ዑመር” ናዲ ፈረሞ ህምበኩ። ገኻ ዕጅልድኩኩ ወሪ ሓሸልድኩኩ አክጊ ህምባ ያኩ ጂኃኸር ህምበኩ።

ለ) ሊኻር፤ ታንታርዋ ነበክል 1870ታተል እና ምስግድ በሀር ከደምስሮ ይሰቶሰና፤ አርፍፍ ኒል እርገውልድ ላኩ “ዑቅባገርጊስ” ደገናኸሪኩ እርጉኩ ይሰተኩ። እማና “ዑቅባገርጊስ”ኩው ታና ኒኩሲ እሲድኖ አመረድ አመራ “ታንታርዋል” ፈርኖ ልዊ ለብድኖ ኒል ቀኖላ ወንተኑኑ ሰኝነኩ ይሰተኩ። ምስር ኒአርብሲ አሪ አካንሊ እሲንሰነሉ፤ ሰልፍ “ደኃድኃ” ዓንሰበር ገንገሊ፤ ኒደምብኻ ፈርሒንዲ መሐባርዲትል በደልኖ ሰኝነኩ 1966 አክራሲክ። በጋ ሰኩናኮልድ አርፍፍ እርገሉ አካን ግን።

ሐ) ሲኾር፤ ኃይለሥላሴ ዳለትሊ፤ “ምስሊን” አኾሮ ይሰቶሰና እን መቅረሐው ኒን በሰክዲሪውልድ አኾሮ ህምበኩሉ

- ይስቶ ለጋ በሰከዲራው ታንታርዋ ምስሌን አኸኖ ደርጊር ወክትል አክራሲ ኒል ሰገሰቱኸር አተይሱንኸር እርግነት ደለይድነኩን። ናዋ ከሊፋ ሳልሕ በእምንትዲ ኒደምብኻ ኒኸራዲ ግን።
- ❖ ደዓሪ- ንዲ ሻክስትኻ ህምባኹ ኮዶ “ደዓሪ” ግን፤ ደግሞድ ደዓሪትል ምስዮንቀላር 1880ንድ ማርያምቲ ኒል እሲድኖ ይኖሰና እን ብረሰ ናው ኒልድ ጅቢነኹ “ሽቦትኩውልድ” ግን ይስተኩ። ደአም ኒን ትኩ ተብስተሮ ህምባኹሉ ግን።
 - ❖ ያና- ብሊና ጋብድ “ደግ ባርስቶ ህምባኹ”፤ “ደምነት” ግን ኒ ይስታኹት “ያና” ይናኻ ደሽክሊሲ ግን። ውራኹ፤ አውን፤ አውኒ ያና ይኹንሉ አርእስታኹ አኸላ። ያና ደአም 1967 ትልድ ተርዮ እን ደገጊ ሰኩና ዓንሰበር ወረቢልድ ታንታርዋዲ ጸባብዲር ነበክል ሰሻው ቀስብሰኖ ኒል አተይኖ ሰሻነኩ። ደምብን 1/12/1970 ጦር፤ 700 አወይሲ አከው ከውሲ ኒል ድሂሰናኹ አካን ግን፤ በሰከዲራውድ ደምበር ካረት።
 - ❖ መጋሪሕ- ብሊንድ “ገርሕና” ይና ክሰንና ግን፤ ደግሞድ በክልዲ አፍሩስዲት ኒል ክንሱ ሰሻና አካን እርግነዲን “መጋሪሕ” ይስተኩ። መጋሪሕ ብሊን ናኹርክ ና-መሰረትሰናኸር ና-ዓ ዳትዲ ሓበንዲር ምልክት አከት አርእናኹ ግን። ደአም እን “ከክልላኩ” (ከክል ኒልድ አስታኹ) ሰኩና-ገፍ አከት ናውክ ደለይድኖኹ ግን። ኒን አኩ መጋሪሕል ብሊን ናኹርክ አከማንኸር፤ ብራ ሻብር ወሪ አካን “ይናኹ” ከሚነት ደለይድነኩን። ይገፍድ እናሓን ደግሞ ነዲ አሪውዲት ተብድትኖኸር እንተረውድ ደኩስትኖኸር ተፋነይኒ አወይሲ አሪኹ ዮሊ፤ ሻር ካቢንተት።

1.6 ሰከንር ደግሞ ድርጅቱድ

1.6.1 ሓሊብጅሉጥር (1849)ትልድ ምስር ከረንሲ ሻኸድናሲክ (1872) እና ዳለት 1848ትልድ 1871 አኸራሲ ብሊና ብረዲ ሓባብዲ ሰምሀርዲ፤ ከሰሊ-ገፍዳ ምስር መርሒነሉም ገሪ ወራርዲ ክረዲር አካን አኹ እርገት አክትበትል ገሞ ህምበኩ። አወይሰኻ ከበሸድ አምሓርዲ ና-ታለይቱትዲ ተባብዲ ከውዲት ድሂሰኒልድ ላሪ ባሩኑ ሰሻኒ። ነልድ እን ሓሰድ ናኹ “ውቤ” ይስታኩ ግን። ሰኩናኩው 1849ዲሲ ክራው ገሪውሲ መናዳቕ ምቀሶ እንቶሰነሉም፤ ከረፍድኖሉ ናገፍ-ገፍድ ደበልትኖ ዋኪቱኑሉ ሰሻነኩ። ወቤ 1847ትልድ 1849 አኸራሲክ ሰኹታዶል ወረረትሉም ድግምሊ ህምበኩ። እን ደንጎባ ወራር 1849

አኸኹሊ ፈለዳርቡ ናአራ ጨርዲ አኸኖ፤ አካን ንኪ “ሓሊብጅሉጥ” ዮናኹሊ፤ ከረፍኖ ከትከቱኑሉ እርግኖ ደምቢ፤ ወቤሩ ባርኖ ናገሽ ደምቢራ ዓደፋ አኸራሲ እግርኖ ፈርኑኹ ይስተኩ። ደአም እን ብሊንልድ እቀቴገ ካዶ ናዋ መንደሊታት ከብቲን እርግነት ደለይደሰና “ውቤ” ወንተሮ በቀይድኹሉም። እና እንሰከር ግርጊል 75 መንደሊታት ብርሃነከውልድ ካዶ ክርነት ደገምሰኩ። እን ገባይል ሰኩናኩው አሪውር ብርሃነከውዲማ ደበልትኖ እርግነቱን፤ እማ ናውክ ብርሃነከው ሽሻሰቱኑ እርግነቱንኻ ትክሰ ደለይዳኩ ሻኸሊ።

እና አካን 75 መንደሊታት እንሰከሩ እንሸከሊ ናው ለብናኹ ኒአክድ እን ከው “ደም ጅሉጥ” ይኖ ሽሻንኹሉ፤ ደአም ገለ እን ጋባ “ደም”=ብር ይረራት በርእኖ “ሓሊብ”=ሸብ ያኹል ገለበድኖ ንኪ አኸራሲ ሓሊብጅሉጥ ይስተኩ እንኩኹ። ወቤር ደምቢ 1850ታተል ከሰሊልድ ምስር ክራው ገሪውሲ እንኩልኩልኖ 1854 ከውሲ ምልሲን ግርውዲ ነሰኸውዲት በቀይድነኩ። እኩንዲ ቈለዕዲታ ቀስብድ 4-400 አከውሲ ደሀይኖ ከሰላ አድንኹሉም፤ ማልኸር የም እንግረሪ ወረርስቲ። ንድ ደምቢ ሰተላ ዮሓንስ እማና 1851 ናሓንቀይል እርጋኹ ነን ሓሰሎ ዲወሰነሉ፤ ባጽዕ ወንተሮ እን ፕላውደን ዮናኹ ብርታንዮር ቈንሰሊል ጦርዑኹት ፕላውደን ኒገፍድ እና ምስር ወረርዶ ህምብረው አካናት “ክስታን” አካናት አኸትር፤ እን ከው ኮዶ ኤሮጲል ዓይብ ጀረቢን ሰሻነትር፤ ወንቀሮ ናኩል ዋንሲሰኹሉም። ተባብ ወረርስሮ እርግረራትር ጦርቕድ ዋንሲነኹሉም (ነሰ ቋለት፤ ትራሚንጋም 1952 ገሽ 165 ቋሊ)። እና ወራራት ነድ ደምቢ በላይን እን ምስዮንዲ ሰተላ ዮሓንስዲት ዕል ትክዶኹድ ቋልድኖሉም ተርሲኒኹ፤ ክስብንኻ ገበይለቡሩ። እማና አባ ሳፔቶዲ አባ ዮሓንስ ሰተላዲ 1851 ፈርሔን ሓቀፍኖ ገበይለቡ እንትኖሰና፤ እን ከው “ፈጠኖ ግን”፤ መጋሪሕ ገእይድኖ ወንተርዳኑ መጋሪሕ ሃቢነኹሲክ እሲና ይኖሉም እርግነት አወት ቋልንኸን። ንደምቢ ገደም ገበይለቡኸር እን ፈርሔንዳውሰኖኸር አሪው መጋሪሕቀርሰናኸር ድደዲ እስልምናዲትልድ “ካቶሊክ”ሲ ከለብርድኖ ፍሪሪነት ሓበርነኩ። ደአም መጋሪሕሊ አኸን ፈርሔንዲ ገበይለቡዲትል፤ እን ብሊን ምስዮንቀላርሲ ለጋ ወንቀራ ሰተኩትሉም ሰሻነት ክቱብ ገሪውሊ ገሞ ህምበኩ። ነንኻ፤ ሰልፍ ካተሊክ አኸኖ ይን ገረሰናኹ ይናቀላርድ ምሀሮ ብድደነንና ግን ያኹ ግን። ሊኸርኻ ይናደገጊተል ሕክምና ብደና ይኖ ወንቀርኖሉም እርግነቱ። ንዲ እንሸውሶ እንተራኹር ህምበኩ፤ ክስብን ፈርሔንትል፤ ውረድ ፈርሔንዳዲ ገበይለቡኒዲር ወንቀራ ናድካ ሻብ ነን እርግነዲን። ሰኩናኩ ብሪል

1854 አክጊ 1962 ምህሮ ኒሰልፍ አቡነ አብርሃር ዳለትል 108 አመሪ ደምቢ ብስቱኩ፤ ሕክምናኸር ኒሰና 1854ሲ አክጊ 140 አመሪ ደምቢ ፈለዳርብል 1994 “ደናግል ካፑቺኒናውድ” ብስቱኩ። በጋ እን በክስታን ካቶሊኩኩል ወንተርና ወራራትዲ አስለምነዲትልድ ካያ አክጊ ምህሮዲ ሕክምነዲር ጠለብኸር ሰገዡ ኒሰልፍዲክ።

1.6.2 1854ትልድ-1871 አክራሲክ፤

ወክት ጨንጋል

እና ወክት ኒል ብሊንዲ ማንሸውዲ በጁክዲ አዋሃቢና ናብሪል ሰላምድ መንደርተነት ከድረኒ እና ቅረና ጂጋ (International relations) ይስቶ ዓለምሊ ጋብስታኩሰና፤ ላገፍዳ አምሐርልድ ሺርድኖ አሪ ገፍዳ እን ከሰሊልድ እንቶ ወረረውልድ ደአንድኖ ገሪ ወራታት እሲኒኩ። ህምቡ ኒስ ቋሊሰው 8 አክው ጀዋባት ፈረንሳዲ ብሪታንያር ቆነስልዲትል ከተብነው ክቱብ ህምቡ፤ 1866 ከተብሰረሪ ጀዋብ ብርትያንዪኩል ፈርደሪትል፤ 12 አክው ደገጊር ገሸው ፈረምኖላ ህምቡኩ፤ ናልድካ ሰጃ ሰኩናኮ ደገጊር ገሸው ግን። ነንካ አውረው ግን ይደነን፤ ገላይዶስ ሸካይዲ ተኩሩይዲ (ሸቦትኩው)ዲ መጋሪሕዲ ዕመር ታንታርዊኩዲ (ዕጀልድኩራ ግን ዩነኩ)፤ በርቕ ሸካይ ፈርሔንፋኩዲ፤ ዓ ልበኪት ገበይለበፋኩዲ (አብርሄኩራ) ግን። እን ብሊን አሪውድ ገሸውድ ሰቶሹሲ አሪ ወክትል አሪ ክቱብልር ደለም ዋንቲነዲን ደፋእ ይኖ ናግርገዲክ ናዕሰኖሎም ግን።

1820 ታተልድ ተርዮ በጉስ ብራ ሰቋኩዳ እስልምኒል ጨግዕስትኖ ምስር ደረኩኑሎም፤ አዋቹዳ አምሐር ናታለይቱትዲ፤ አመረድ አመራ መሸውኑሎም ነበክል ጐመጭሰኑ እርግኑኩ።

1840ታተል ውቤ ደካ ፈ ከውሲ ጐመጭሰና “ኒንማኒ እና ክስታን መርሓይ ዩናኩ” ይኖ እን ከብተ እርገውክ እስልምኒል ቱኑኩ። ኮዶ ወራር ካያ አክጊ መሻይኹዲ አውልዶታትዲክኸር ናግርሰነክ ከውሲ ወተፋኑ እርግኑኩ። ኖኪን ጣቀርድ ደምቢ ሰኩናኮውር ዑቕግገርጊስኩውሲ አክገትክ እስልምኒዲ ካተሊክዲትል በንሲኒኩ። ዑቕግገርጊስኩው አስለምነስ እን 1851 ና-ኤን ሸካይዲ ኒኩራ በርቕዲ ናሰልፍ ክትልክሰ ናከለብርነድ ንኪ አክራሲክ ናምእክር ክስታኑኩ (ካተሊክል) ህምቡኩ። ኮዶ ይኸ እን አስለመውር እስላም ክኪን አኸኖ መንደርተነን ጃር ደርብ ኒአክኩዲ ናፍሪርዲ ግን፤ እማ ጃር ካቢናት ዩኩን። ብራ ናኸ ዋኑ እን ቱርኪር ሕክም ሱዳንሊኸር ባጽዕ ገፍድር ሓየሙ ፈርሰና፤ ናአብልክ ምስር ሓለፍኖ ባጽዕሲ 1866 ትልድ 1885 አክራሲክ ናአንቀይ እሲኒኩሎ። ግጅኖ ደምቢካ 1872 ዓስከር ናውሲ ከረን እንሸቅኖ እና “ጢሎ” ዩኑ ሰገኖኩሲ “ፎርቶ” ሸሻኖ 1885 አክራሲ ሓከምኑኩ። ነስ ሚካኤል ጋብርድኩራ

(1971)ዲ አድሓና መንግሥቱዲ ብሊናቀር ቀፍጠንኖ ከተብኖሎም ህምቡኩ ናአክትበትሲ ቋልና ልሰግን።

1.6.3 ሰኩና ምስርዲ (ቱርኪ-ሰቶድ) ዳለትል፤ 1872-1885

እና ወክት ኒል በላይን ናበልጋ እን ላሕሰቲ ምስቡን ደርብ ሓደሶ እንታኩ ክርስትና (ካቶሊክ)፤ ናበልጋ እን መሻይክዲ አውልዶታትዲር ሰብከት እስልምኒኩል እምንድክ ቱና ወክት እርጉኩ። ካቶሊክ ላሕሰት ገዳምዲ አቡነዲር አካንሲ ከረንሊ ጠፍሕድነሰና ኒልድ ሰገሪነክ ደገጊተል ከደሙኑ እርግኑኩ። ምስቡንቀር ኮዶ እዳንድድኖ ይኖ ብርቱ (አካናት) ጅቢነት አሪ ክቱብል ሓበርሶ ህምቡኩ (አባ ብርሃን 2010) ኒን አኩ “ሰኩናትል” ካያ ደገምሳኩ ላኩ ህምቡኩ። ኒንኸ እና አካን “ማርያም ደዓሪ”ፋኩ ግን፤ እማነንሱክ ተርዮ ሰኩናትል ብራ ምዳሱ ሰገው ሸቦትኩው ግን ይስተኩ። ኒንኸ ናልክር ብሊንሊ ቅዳኩድቀር ግን ብረዲ መርሕነዲትል ፍሪርሰው። እና ምስርዲ ወክትል ምስቡን ከረን ጠፍሕድነሰና ማርያም ደዓሪ ህምብራ አካንሰክር ሸቦትኩልድ ጅቢኒኩሎ ይስተኩ። ደአም ሸቦትኩውማ ጠዋሊ ምስቡንሊ ክድንኩንሉ አማ አሪ ከወል ደኩሰኖሎ ሰጊነት ንጃብ ትኩዶ ደለይሳኩ እላ። ነት ሓበር ካያ ግን አን ደኩዶ ህምቡኩላ።

ሊገር ኮዶ ምስር ወክትል ሰኩናኮውሲ ተመዳኩ ሓለት ደገምሳኩ፤ ኒንካ ታንታርዋዲ ሻክስትገ ህምቡኩ ግን። እና ታንታርዋ ይስታኩ አካን ከረንልድ ሰኩናኮ ገፍ አክት ናውክ አርእናኩ ግን። በጋ እን ምስግድ በሀር ከደምስሮ መቅሪሕሰሰና እን አካን እንዲል እርገው አርፍፍ ሰኩናኮው አክኩዲን ሓልድ ያዕ ይንኩሎም ይስተኩ። እን አርፍፍ ያዕ ይስተውልድ ላኩ ዑቕግገርጊስ ደገናኩሪኩ አክት ኒኩው ንኪ አክራሲክ ደገመነኩ። እንሰከትልድ ተርሲን ይኸ ሰኩናኮው በልጋ ታንታርዋ ሰከኖ ከብቲኒኩ ብጅካነክካ ዓንሰበዲ ደጋድሻዲት ካርኖ እና ንኪ ህምቡና አካናትሊ በጅክኩኩ። ኒን ንሰና ደገምሱ ደአም ምስር ወክትሊ ምስርዲ ማዲቶ ሓበሺ-ሚሪዲ ዋርዲቱ እርጋኩ ራእሲ ወልደሚካኤል ዩናኩር ሰኩናኮ ብረዲ ደከዲ ከረንዲትል ሰገት ደገምሳኩ። ህምቡ ላኩ “ጉርጃ” ዩናኩ ኒታለይቱራ አምሐርዲ ትግራይዲትልድ እግር ሰኩናኮ ብሪል ሰገት ደገምሰኩ። እን አካን ኒ-ኒል ትብቶ ኒዋርድዩትሲ ገምዶ ሰጋኩ ናን አክራሲክ “ጉርጃ” ይስተኩ አጀርበብትል። ስርዲ ዳለትል (1872-1885) በጉስ እምንዲ ሰላም አርገትላ ሚካኤል ጋብርዲ (1971) አድሓና መንግሥቱዲ (1988) እዳናኩድ ከተብኖ ህምቡኩ። ደአም ወክት እንዲል ሸክንሱክ “ሰኩናር” አካናትዲ ደገጊዲ

አርእስተው ሰባው አክገኝር፤ እን ደገጊ “እኛርሰከውደ” ግን ናው ሽባሰቱ ሰባሁ።

1.6.4 ሰከኖ ጥልያን ጃብጃቢትል (1885-1890)

እና አመታት ነል ምስር ብረስ ባርሰና አምሓርዲ ትግራይቀኑርዲ “በገሙ” ይናብራ ግን ይኖ፤ ጀመርድኖ ተርሲኒኹ። ደአም ብሊን ጀረቡኑሎም ሰባኒ ውረድ 1841ልድ 1849 አክራሲክ ውቤ ሃበ ወረረውሲሎም ምኪርኖ ሰባኒ። ህምቡ አለለር ዓስከር ሰከኖኮ ብሪል ከው ጉደውልድ ቢራ ቀረንሶ ህምባኩሲ በረኽኖ ቀኑ ሰባከኩ። ኒድ ሓለይሰው ገሪው ህምባኩ። ደአም በገሙ አኽን አሪ ኤርትራብራ እን ንርከው ጀረቡኑላ ሰባከከክር ሰላምድ መንደርትላ፤ እን አምሓርዲ ትግራይዲ ነበክሩኑ ሰባከከክር ናናንተል አኽላ፤ ጥልያና ሓደርኩላ (1890)።

1.6.5 ሰከኖ ጥልያን ዳለትሊ (1890-1941)

ጥልያና ደረኮ ቱዎሰና ሰከኖትል አሪ ብሊና ብሪልድ ሲረው ሰኽ ወራታት ደገምስር ገረሰተው ህምባኩ።

ሰልፋ፡- ብረስ ቋላኹ ግን፡- ኒልድ ኤርትራል ሃቡ ሰባሰና፤ ሰከኖኮብራ በልጅ ዶሚናሰትል ትዎ ኒኤርደት ናንካያ ከብቲኒኹ፤ ህምቡ ደዓ ሪዲ ኒላው ሽንገብዲ ጥልያን ጀራዲን አኽሮ ይሰቶ ኒኤርደት ናንተተልድ ፊኹ።

ሊቫር፡- ከውሲ ሰገሰውዲ አተይሰውዲት ቋላኩ ግን። እማንሰኩ ሰከኖር ደገጊ ላኩክ ኒደግትል “አቋሲም” የናኩ ግን ደግር-ገኛኩ አኽ መርሐሎም ሰባኩ። ህምቡ ገላይደስ ሸካይ የናኹ አበይትጋካዲ ዶንዲር “ሲም” ሰባኩ፤ በርቅዲ ኒኤርቀርዲኹር ፈርሔንዱ ሰባኩ። በሰከዲሪል ሰልፋ ዓልበኪት ሰባኩ፤ ከው ገበይለበ ሞኑ ደፋእ ይኖኽ ብእምነትል ደከኩ። ፍሶትል ፋደጋ ሰባኩ (ከብተውሰክ ተለይዳ)። ደአም ጥልያን እንቶሰና ናትክ ሰከኖ ይሰታ ደገጊትክ ላሲም እሲኒኹሎም እማ ቅሰው ናክክድ ሽቦትኩራ ሲም ሰከኖኮኩ አኽ ጭቀድ አወይሲ ሰየምሰኹ። እን ሰልፍ ሰከኖትክ ዓስከር ሰገሰከር ፍሪርላኩ ይኽ “ኸክ ድራር መሓመድ” ይሰተኩ፤ ኒ ገብሲዲ ዶንዲ አበይትጋካዲ ኮል ሰባኩ ግን። እማና ሽቦትከው ብረስ ምዳሱ ሰባኩ ሰባኒት አውት ሀደግኖ እርግከኩን። ህምቡ 200 አመሪ ጃብ ሳንቃትልር መሓባርልክር ሰባኩ ብርትስ ሽቦትከው ለገታ አመሪ ሸባ 7 ብራ ፍዲነክ ከው ሓዳይስ ሰከኖኮ ብሪል መንደርትሮ እንትውድ ምዳሱ ሰባኩ። ናትካ እን ከዋ ብርትስ በኒነክ እርገት ደገምሰኩ። ህምቡ ሳንቀር አንቀይል ህምባኩ ገበና ጣፊሕሲ ሽቦትከው ኒት ገሞዱ እርገውድ ግናይራይ ባርኖ ናኹሰኽር ከው ሓዳይስ ሳንቃ ሓደረውድ በኒነት ደገምሰኩ። ከወለሪ እድሪስ ደአም እና ከው ሰከኖኮ ብሪል እንተረው ብራ አሪውዳኩሲ

በነድ ካያ ምዳተነን እን ብራ ሽጉጊን ዮ ላ ፖሊሲ ወሪ ቋላ መሀዳኩ። ብራ በር አከን 5 ቅርሽ (እንሰከር ፈረንክት) ካያ ጭቀድ ወሪ እን ሲም ወኪልድ ኡኖ ገሞዲኖ አወጃኩ። ኒን አዋጅ ትክያኩ አኽካ አኽኩክ ሰከኖ ብሪል ሓደርዶ ጀረባኩክ (ክሰሰን ሸሊ) 5 ፈረንክት አዋክክ ብራ በርሲ ምዳትድኖ ተርሲኒኩ። እና ኢትዮጵያል 1975 አኽራሲ ብራ ሰባከውሎም ከው “ብራ ኒ ገሞድተድ” ይኖ አወጅግኒር ጃብ እማና ሰከኖኮው 60 አመሪ ጃብ እሲና እርግና ኪዳ ድሪስ ግን። ንዳ ከወለሪ እድሪስ ብሪ ጋርሲ ትክሰ ኒመርሕነድ ንኪ አክራሲ (ናን ድኪ ሀደግሰላ) ብሪድ ዋኽ ሰባኩ። እን ሰከኖኮው “በካይት” የነኩሎም ከው ና- ገብገቢው ብረስ ሓቅድ ናክሰነድ። ደአም ግንድል ዋኽካ ና ኪወሰነክ ግን። ደአም ነስ ዩ፤ ሊጋ ወራት እስተው እርገኩ ኮዶ ጥልያኒ ዳለትል ሰከኖኮል ሓሰሰው። እን ደገ ንኪ “ዜን” ይሰታኩ ማንሸውዲ አጀርብባዲ ነበክል አረርላኩ እማና ደንገራ ጅቢል ሰባኩ። እን ብራኽ ሰከኖኮ ብሪኩ ግን፤ እን ደንገቀር ብሪልድ ጉና ጉሽኖሰነሎም እን ሲም ሰከኖኮኩ እን ደንገትል “ለኽ” ቱሶሉ ደምብን ሊቫር ገበርድኖ ይኖሰና “አውር ብሪል” ይኖ ገብንንሎም ዩኹ ይሰተኩ። ኒን ሀደግሰሮ ጀረብደኩሉ ውረድ ድግምድ ዲዊንዲን ኮዶ ዜንቀኑርዲ ሰከኖኮውዲ ንኪ አቀኑዲ ሸብዲ አኽኖ ደገምሰውሲ ላት አኽኖ ሀርከከነኩር ላት መቅራላነኩር እንከኑኩ። ሊቫር ህምባኩ፤ ኒን ደአም እማን ጥልያን ካያ አክጊ 200 አመሪ ጃብ እርጋኩ ገርገር ብሊነልድ ማንሸውል ደኮት፤ ኒኽ ግርዋ በሰከዲሪኩ ኒታኸሪከረስ እምኖ ሊቫና ማንሸውዲ መቅርሐ ሞኑ ጠለምኖሉ ገርገር ናል ደከሙት ግን። ኒስር ሀደጎ ካያ ደከኩንሉ፤ ደገምሱ ዲዊንዲንን።

1.6.6 ሰከኖ እንግሊዚ ዳለትል (1941-1951)

እና ወክት ኒል ሰከኖኮውሲ ካያ ቋለው አሪ-ብሊንሲካ ተመደገው ጋራት በህሊን ህምባኩ ተከለለ። እንግሊዚ ዳለትል ምህሮ አሸራዲ ሓዲሽ ዓዲዲትል ተርየት ደለይደነኩን፤ ደአም ሰከኖትል ላሪ እስቲላ። ደአም ሰከኖኮው ናክሪውሰነክ ለጋ ፖሰቲኪ ነበክል ለምለም ይድኖ ተርሲኒኩ፤ ክሰሰን እድሪስ ልጃምዲ ፊተውራሪ ሰፋፍ ህያቡኩረዲ። ከወለሪ እድሪስ ልጃምር ደምቢ እንታኩ ሲም ሰፋፍ ህያቡ ግን። ደአም ለቫርክ “ማሕበር አንድነት” የነሪትል ቱኖ እርግኩኩ፤ ሰከኖኮ ሲመር ከዋ ፍሪርድ ከወለሪ እድሪስትልድ ሰፋፍትል ደኮሰና፤ ላኹ ገብርቀኑርዱኹ እና ተለያኩሰና ሓለዩኩ ይሰተኩ።

“እማናኽ ሰጅል ግን፤ ናንኽ አኹኹ አብርኒ፤ እድንድኸር ገለግን፤ እምን አኹ እንከኤ”።

ኒንኻ ውራ ቋሊሳኩን፤ እን እማና ሽቦትኩውዲ ፅጅልድኩውዲትል እርጋ ሲመር ስፋፍትል ደክሰና “ሲያሰት” ላልሻንሊ ካያ ዓቀጭሾ ከብተሊ፤ እን ከው ፍሪርናኩክ ዩ ሰሻ ለተቀት ቋሊሳኩ ግን። አካኩሰክር ለጅ ስንን ነበክል “አንማ፤ እንትማ” ይስትሻና ከብተላ፤ ደአም እን ከወል ገመን ሓቅሲ ጃር ካበሎም ናላውድ ዓ ረግደነኩ።

1.6.7 ሰኩና ፈደረሽን ወክትሊ (1952-1961) እና ወክት ኒል ገሪው ሰኩናኩው በሀሊን ኤርትራ ኢትዮጵያዊ ተከንቲ ይነሰነክሎም ከረን ታንታርፍ ፈርኒልድ ሸሮ ባረው ሰሻኩ ይስተኩት ናልድ ላኹ “ሸካይ አስገደምኩራ” ግን። ሸካይ አስገደምኩራ (1870-1969) እማና አሉላ (1885) የኖሩ ጐዳኑ እንቶ ናቢረስካ በረከት፤ እኩንሰኻ (ገንሰካ) በቀይደት ደገሙ ሰሻኩ የነኩ። ናን ፈደረሽን የኖኩሲ ዋሶስና ኒልዳ ወሪ ጥልያንዲ ወሪ እንግሊዛዲ ግጅና ፍሪርስርድ ዮ አምሓር ቋልጊን ከረን ደረይነስክ ተረኩኹ ይስተኩ፤ 1969 ክርዳስክ። ኒሰና ነወዮ ሰሻው ገሪው ሰሻኩ። ፈደረሽን ወክትሊ ላኹ ሰኩናኩኩራ ኮዶ ለጅ ወክትሰክ ከው ፍሪርናሉ “አስምብሊያ ኤርትራ” የኖኩል 64 ኒጨርዲ ወክሎ ሰሻት ደለይድናኩ ግን። ኒኻ ፊተውራሪ ሰፋፍ ሀያቡ ግን፤ ኒድ ድግምዲ በጐስትል ፈደረሽን አውሰና ሲጋኩን ያኩዲት ሚካኤል ጋብር (1995) “ታሪክ ዝህቢ ብለን” ያኩል ቋሊ። አኸኹሰክር ሰፋፍር ደምቢ ኒአካንሊ ባሻይ መሓመድ ዓሊ በሪህ እንተኩ።

1.6.8 ሰኩና ኃይለስላሴዲ ተጋድሎ ሓርነትዲር ወክትሊ (1961-1975)

እና ወክት ኒል ሰኩናትል እስተውልድ አንኳ (5) ጋራት ሀደግኖ ገረሰነኩ።

ሀ) ምህሮ በክስታንቲድ ብስትና፤ በደሮ 1960 ተርዮ ምህሮ በክስታን ደርብድ አጀርብብዲ መሻዲትል ብስተኩ። መምህር ብርሃነ ስሊማንኻ ፍሶፋኩዲ መሻዲትል፤ መምህር ዘርአማርያም ወርዕኻ አጀርብብትል ክንሱኑ እርጉኑኹ (25፤ ብሩራዊ ኢ.ዮ.ቤል ሚ.ን.ኢ. ካፑቺኒ አብ ሰኩና ያኩሊ ገሸ 33 ቋሊ)። ኒድዲድ ኮዶ ሰኩናኩቀርሲ እንኩሮ አባ ገብረቅዱስ መስቀል በስክዲሪል ምህሮ ብዲሱኹ። ከገሰራ (መምህር) ሰልፍ አርሄ ዕትማን ኒቱ ግጃኩ (1962/63) ደንብንኻ ወልደኢያሱስ አደም (1963-1968) ጨረቱኩሉ። ኒደምቡክር አሪው እርግነት 25 አመራ ያኩል ከተብሶ ሀምበኩ ኒል ቋሊ። ምህሮ ኒውክ ያኒዲ በስክዲሪዲ ድድንንትልድ (1970) ሕርየት (1991) እንትራሲ አበሰቶ ሰሻኩ። (1986ትልድ አርባ ፋጅኪሪ 1988 አክራሲ ፈለዳርብል ካህናት ካፑቺኒርውድ ጀላብድ ብስቶ እርጋኩ ኮዶ፤ አርባ ግንቦትሪ 1988 ከረን ሻክስትቶ እስተ ዋኻ ሰበትድ አበስተኩ።)

ለ) በክስታን ፈርሔንዱኹድ ገበርስና፤ - 01/02/1962 (23 ለካቲት-1954 ዓ.ም.ግ.) ገበርሶ ገውርስት አሪ አካንሊ ከተብሶ ሀምበውሲ ቋሊ።

ሐ) ምስግድ በስክዲሪኩድ ገበርስና፤ - 1966/67 ገበርስት እማ ኒድዲድ “ኮልወት” ምህሮ ተርየት፤ ኒጃባ እማና መሻ ዓይግትል “ኮልወት” ወሃብዩኑኩ ብስቶ ሰሻኩ።

መ) ሰኩና እንሸኽ ሰልፍኹድ ወክትሊ፤ - 1961 ትልድ 1975 አክራሲ ሰኩና ክራዲ ሓውዲ እንሸክዲር አካንሊ ለወትሱኹ። እዳናኩድ ያናዲ በስክዲሪዲ ድግምሲ አባ ተወልደብርሃንዲ ኒጨራ አባ ዘርአያዕቆብዲ “ትምጸእ መንግሥትኩ” ያኩ ክቱብል ሕታም ቍ.73/74፤ ገሸ 10-23 ቋሊ። ክስሰን ነት ሀደግሰጊ ደኩሮ ዋኒጋኩሉ ሀምበኩ። ጀብህት ሰኩናኩ ብሪል እንትድኖ ተርይኖሰና ሰልፍ ግርዋ ሰለማዊረዲ ሰኩናኩ ገሻኩዲት ያዕይነኩ ፈርሔንትል፤ በረምበራሰ ወልደሥላሴ ሸከርቲ 1965 አርባ ለሻታ ትል። ኒደምቢ ከማንዶስዲ ጦርዲ “ጐላባባ” ዓንሰባሩዲ ናው ሃቢግናኩ ሻክኒ 1975 አክራሲክ።

7. አበድና፤ ተመምድና፤

እና “ወርኪ ገውራ” (ወርቃዊ ኢ.ዮ.ቤል) ቅ. ጊዮርጊስ ፈርኒሔንድኩድ ግርገድ ደለምኒ መታን እና ክቱብ ኒስ ደለምዲያ ወንቀረውለ ሽማገላ ድግሩዲ ሻኒ ፋራንቸስካዲ ቆሞሰዲት ጃር ካቢንተት ዩ፤ ጃቢሶ አጃ ሃብዲኒኹ ያኹ “ሳቡር”ሲ ሰኩሰኩንሎም። ኒዳግ ሳኩክ አኻ ድግዲ ገባይልዲ ናግርግርገድ ሀደግሰድኖክር መሀርስስትድኖክር ተዓየበኩን። ናን ሰኩነር ተሪ ግን፤ ክስሰንካ ፈርሔንዳኩ ግን። አን ኮዶ እና አወት ሀደን ሀምበው ይስቱ ዲወውልክር ገላ ደኩረክ ደኩረክ ከተብሶ ሀምበውልድር ግን አን አዳኩሎም ግራ፤ አሪውልድ አርአኸርሎም አኹ አኹላ። ይልድ ነቀስሪሪት እናሓን መልእዳ፤ ይልድ ለብረሪት ጉዳ፤ ደአም ከታ ዋነን ኮዶ ይምኹርግንግራ ላኹ አሪኹ ነድ ወንቀርሰላ። ድርሻ ያኹድ፤ ሰኩናር ሱቸ ደገጊሩኹዲ ናውሪናዲት ተብድና (Toponymy) አሪ ደገጊር ስቸገዲ አካናታ ውሪነዲ ላት ሓበርሰ መመይስሮ ዋነትሎምር ተፋነየኩን። ሱቸ አዳምሩኩ አኹን አካኑኹ ኩውሪነስ (Identity) ቋሊሰኩ። እማ እንትንኸር እና ኒስ ነበብድደናኸር ኒል ሀምብደና አካንልክ ለምለምያ።

ዶ/ር ክፍለማርያም ሓምደ፤

ሽወደን ብሪልድ፤

አርባ ከርኩሪ 2011።

መዝከርታ
ወርቃዊ ኢየሱስ 50 ዓመት
ቤተ ክርስቲያን ደብረ ቅዱስ ጊዮርጊስ
ፈርሐን
፲፱፻፶፬ - ፳፻፬ (1962 - 2012)

እልብደሰና
ኢየሱስ 50 አመራ
ቤክስታን ሻትክ ጊዮርጊስፉኹ
ፈርሐን
፲፱፻፶፬ - ፳፻፬ (1962 - 2012)